

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РOLЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЦЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юріївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

ua/novyna/suddi-ksu-ta-predstavnyky-yevropeyskyh-instytuciy-obgovoryly-rol-konstytucynoyi-yustyciyi-v

10. Рада Європи та Конституційний Суд України узгодили подальші кроки реалізації Проєкту підтримки реформ конституційної юстиції. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/rada-yevropy-ta-konstytucynny-sud-ukrayiny-uzgodyly-podalshi-kroky-realizaciyi-proyektu>

11. Рішення Конституційного Суду України від 9 червня 1998 № 8-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-98#T>

12. Рішення Конституційного Суду України від 2 грудня 2019 № 11-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-19#Text>

Ключові слова: конституційна стабільність, права національних меншин, верховенство права, Конституційний Суд України, воєнний стан, розподіл влади, європейська інтеграція.

Key words: constitutional stability, rights of national minorities, rule of law, Constitutional Court of Ukraine, martial law, separation of powers, European integration.

Афанасєва Мар'яна Володимирівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

професор кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ

Міжнародний принцип заборони примусової асиміляції розглядається як складова системи захисту прав людини, зокрема прав національних меншин та корінних народів. У науковому розумінні цей принцип означає заборону державі здійснювати примусове або приховане знищення ідентичності окремих груп осіб шляхом нав'язування їм мови, культури, релігії, історичної пам'яті чи моделей поведінки домінуючої більшості. Йдеться не про заборону інтеграції, а саме про недопустимість асиміляції як форми примусу, яка позбавляє людину або спільноту можливості зберігати та розвивати власну ідентичність.

Проблематика примусової асиміляції проявляється у кількох контекстах: асиміляція на окупованих територіях, асиміляція національних меншин та корінних народів, асиміляція мігрантів [1].

По-перше, це політика держав-окупантів на тимчасово окупованих територіях, коли окупаційна влада намагається трансформувати політичний, правовий або культурний порядок шляхом впровадження власної адміністративної системи, освітніх стандартів чи мовної політики. У контексті окупації територій питання примусової асиміляції тісно пов'язане з нормами міжнародного гуманітарного права. Основоположним принципом є те, що окупаційна влада не набуває суверенітету над територією і повинна максимально зберігати існуючий правовий та суспільний устрій.

Одним із ключових джерел такого регулювання є Гаазькі правила про закони та звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року, які встановлюють загальне правило щодо збереження чинного правопорядку на окупованій території. Зокрема, у статті 43 зазначено: «З фактичним переходом до рук окупанта повноважень легітимної влади він вживає всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням, коли це абсолютно неможливо» [2]. Додаткові обмеження містить Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (IV Женевська конвенція). У статті 47 передбачено: «Особи, що перебувають під захистом, які знаходяться на окупованій території не будуть у жодному разі та жодним чином позбавлені переваг цієї Конвенції у зв'язку з будь-якими змінами, запровадженими стосовно керівних установ чи управління цією територією внаслідок її окупації...» [3]. Крім того, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1977 року закріплює загальний принцип захисту цивільного населення від дій, спрямованих на підрив його ідентичності. У статті 75 встановлено, що особи, які перебувають під владою сторони конфлікту, користуються повагою до їхньої особистості, честі, переконань і релігійних практик [4]. Зазначені норми міжнародного гуманітарного права демонструють, що окупаційна влада зобов'язана утримуватися від політики, спрямованої на зміну культурної, національної чи соціальної ідентичності населення окупованих територій. Відповідно, примусова асиміляція в умовах окупації може розглядатися як порушення міжнародного гуманітарного права.

По-друге, проблема примусової асиміляції виникає у державній політиці щодо національних меншин або корінних народів, коли інтеграційні заходи фактично можуть призводити до втрати їхньої культурної, мовної чи етнічної самобутності. Міжнародне право визнає право таких спільнот зберігати власну ідентичність, традиції та культурні інституції. Зокрема, стаття 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права гарантує особам, що належать до етнічних, релігійних або мовних меншин, право користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію та користуватися рідною мовою [5]. В європейській правовій традиції принцип заборони примусової асиміляції закріплено у Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин від 1 лютого 1995 року. Стаття 5 Рамковій конвенції прямо закріплює обов'язок держав утримуватися «... від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин, проти їхньої волі і захищають цих осіб від будь-яких дій, спрямованих на таку асиміляцію» [6]. Важливо, що тут підкреслюється саме елемент волі: добровільна культурна інтеграція або індивідуальний вибір асиміляції не забороняються, адже це було б порушенням особистої автономії. Отже, міжнародне право не виключає політик інтеграції або адаптації, однак чітко розмежовує добровільну інтеграцію та примусову асиміляцію, яка може розглядатися як порушення міжнародних стандартів прав людини, прав меншин і корінних народів.

По-третє, дискусії щодо асиміляції виникають у контексті міграційної політики держав, які прагнуть зменшити культурні відмінності між іммігрантами та населенням країни. У цьому випадку міжнародні стандарти допускають інтеграційні політики, однак лише за умови, що вони не передбачають примусу до відмови від культурної ідентичності. Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей від 18 грудня 1990 року передбачає, що «трудова мігранти та члени їхніх сімей не повинні піддаватися примусу, який обмежував би їхню свободу сповідувати чи приймати релігію чи переконання на свій вибір» (стаття 12). Крім того, Конвенції закріплює, що «держави-учасниці забезпечують повагу культурної самобутності трудящих-мігрантів та членів їх сімей та не перешкоджають їм у підтримці культурних зв'язків зі своєю державою походження, а також можуть вживати відповідних заходів для надання допомоги та заохочення зусиль у цьому відношенні» (стаття 31) [7]. Отже, міжнародне право визнає проведення інтеграційної політики держав щодо мігрантів, проте встановлює межі її реалізації, забороняючи примус до відмови від культурної, релігійної чи мовної ідентичності.

Таким чином, міжнародне право формує комплексну систему правових гарантій, спрямованих на запобігання примусовій асиміляції, оскільки культурне різноманіття розглядається як цінність, що потребує правового захисту. Хоча держави мають право проводити політику інтеграції або культурної адаптації, така політика не повинна порушувати права людини, підривати культурну ідентичність груп населення або здійснюватися шляхом примусу. Особливо суворі обмеження діють у ситуаціях збройного конфлікту та окупації, де будь-які спроби змінити соціальну, правову або культурну структуру населення можуть розглядатися як порушення міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел:

1. Kälın W. Assimilation, Forced. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Oxford : Oxford University Press, 2020. URL: <https://opil.oupplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e754>.
2. Положення про закони і звичаї війни на суходолі : додаток до IV Гаазької конвенції від 18 жовт. 1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : міжнародний документ від 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : міжнародний документ від 08 черв. 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

6. Рамкова конвенція про захист національних меншин : міжнародний документ від 01 лют. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text

7. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families : adopted by UN General Assembly resolution 45/158 of 18 December 1990. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers>

Ключові слова: примусова асиміляція, окупація, національні меншини, корінні народи, ідентичність, особиста автономія, іммігранти.

Key words: forced assimilation, occupation, national minorities, indigenous peoples, identity, personal autonomy, immigrants.

Mishyna Natalia

Université nationale «Académie de droit d'Odessa», professeure au département de droit constitutionnel, docteure en droit, professeure

LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE

L'évolution des neurotechnologies et de l'intelligence artificielle soulève en effet des questions juridiques importantes concernant la protection de l'intégrité mentale. Si les décennies passées ont permis de développer un cadre normatif détaillé en matière de protection des données personnelles, notamment à travers le règlement général sur la protection des données (RGPD), les outils actuels rendent possible le suivi en temps réel de l'attention, de la charge cognitive et des états émotionnels des individus, en particulier dans le contexte professionnel. Ces pratiques, souvent présentées comme des moyens d'améliorer la productivité et de prévenir les risques psychosociaux, invitent à reconsidérer l'adéquation des droits fondamentaux traditionnels, comme le droit au respect de la vie privée et la liberté de pensée.

Historiquement, les attentes à ce que l'on appelle aujourd'hui la liberté cognitive étaient très rares. Lorsqu'elles se produisaient, leur caractère exceptionnel en faisait le sujet de mythes et d'œuvres artistiques marquantes. Le philtre d'amour du livret de Tristan et Isolde de Richard Wagner en est un exemple emblématique : il illustre une intervention sur la volonté humaine sans consentement. Au XIXe siècle, un tel motif restait suffisamment inhabituel pour occuper une place centrale dans une grande œuvre lyrique. Ces récits traduisaient une crainte ancestrale de perdre le contrôle de son esprit.

Aujourd'hui, la situation a considérablement évolué. Les interventions ne se basent plus sur des éléments mythiques, mais sur des systèmes combinant intelligence artificielle, interfaces cerveau-ordinateur (ICO), capteurs EEG et algorithmes d'analyse affective. Contrairement aux époques précédentes, les troubles de la liberté cognitive ne sont plus l'exception : ils peuvent affecter chaque personne plusieurs fois au cours d'une